

ett par hundra m. N om monumenthuset nära en gärdesgård. Röset var ca 4 m. vidt och $1\frac{1}{2}$ m. högt och borttogs till en alns djup, men tycktes gå mycket djupt ned (igenfylld brunn?). Fragmentet fördes först till Edebybro och sedan till monumenthuset vid Mora stenar. Där fanns det vid Brates besök på platsen 1915 och avbildades av honom tillsammans med U 486. Senare har det emellertid förgäves sökts och synes vara förkommet.

Fyndplatsen finnes inlagd på en karta över Mora äng 1908 av O. Almgren och på en karta över samma plats ²¹/₁₀ 1928 av E. Floderus (båda i ATA).

»Ämnet är gråsten och stycket är 57 cm brett och 43 cm utefter runradens gränslinje. Åt ena sidan finnas delar av ett kors, åt andra en bit av slingan» (Brate).

Inskrift (enligt Brate):

... ra : kup hial ...

... -ra. Guð hial[pi] ...

»... Gud hjälpe ...

Fig. 218. U 488. Morby, Mora stenar, Lagga sn. Efter foto av Brate.

489. Morby, Lagga sn. Nu i Universitetsparken, Uppsala.

Pl. 94.

Litteratur: B 207, L 570, D 1: 272. J. Bureus, Fa 6 s. 74 n:r 142 (Bureus' egen uppteckning), s. 101 n:r 39 (Aschaneus), s. 202 n:r 180 (Rhezeliu), Fa 5 n:r 240, Fa 1 s. 56; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 4; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 324, i Acta Literaria Sveciae 2 (1725—29), s. 281; UFT h. 2 (1872), s. 35, h. 10 (1881), s. LXXXI f., h. 11 (1883), s. CXLV; P. J. Lindal, Runstenarne i Upsala, beskrifna och tolkade (1881); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 102; O. v. Friesen, Anteckningar 1898 (ATA), Runorna (1933), s. 222.

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (Ff 6 n:r 95); Rhezelius, teckning (Fl 2 n:r 14); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 207); Dybeck a. a.; Brate foto (ATA); P. J. Lindal foto a. a. (fotografierna av A. Löfström); O. v. Friesen foto 1898, reproducerat i »Runorna», s. 222; R. Odenerantz foto 1930 (ATA).

Runstenen fanns enligt Bureus (Fa 6) »På Mora skogh sunnan Mora äng»; i Fa 5 anges som plats: »Morby. Söder i Skogen» (Ff 6: »Söder i Skogen ifrån Mörby»). Aschaneus (Fa 6): »Millan Wrå i Knijfstadh S och Morby i Lagga Sokn.» Rhezelius (Fa 6): »Melan Morby och Rogslan», (Fl 2) »Morby skogen». I Ransakningarna förekommer följande uppgift, som tydligen åsyftar denna runsten: »Opå Morby egor in emot Rossla straxt wijdh Nya Landswägen ligger een Runasteen å Suudh, hwars bemärckelse weet ingen.» Träsnittet i Peringskiölds Monumenta har följande påskrift: »Lagga sn Morby Skog vid Roslanda hägnad gambra vägen» (B 207: »Märby», L 570: »Morby skog»). O. Celsius, som besökte platsen »Midsommardagen 1728», har gjort åtskilliga anteckningar: »Akad. hem. Rossla i Lagga Sn i skogen Väster från Morby som har nampn af Mora äng ... Rossla, ett litet academie hem. Bond: Erick Person lofvade at i vinter villia föra till mig denna stenen ... Denna sten lät jag föra hem d. 5 febr. 1729, i min trögård.» I Acta Literaria har han endast lämnat den korta ursprungsbezeichnung: »In parœcia Lagga, et prædio Rosla.»

Stenens ursprungliga plats kan med ledning av dessa uppgifter tämligen noggrant bestämmas. Den stod i skogen S om Mora äng, på Morby ägor men närmare akademiemmanet Rosla

(Rosland), invid den nuvarande vägen från Vrå station till Morby. Olov Celsius lät år 1729 flytta den till Uppsala och uppställa den i trädgården till sin gård, som låg vid Ö. Ågatan (motsvarande nuv. tomten Ö. Ågatan 11). Härifrån har den, ovisst när, flyttats till gården vid Gustavianum. Dybeck kunde, märkligt nog, icke identifiera den (med B 207 och L 570) och visste därför icke, varifrån den hade kommit: »Det är ännu obekant hvar denne runsten ursprungligen varit rest. Han har länge stått på Gustavianska gården i Uppsala.» Därifrån utlånades den, jämte L 118 Håga, Bondkyrko sn och L 292 Örby, Rasbo sn, år 1867 till världsutställningen i Paris 1867. För de utställda runstenarna erhöll universitetets fornsakssamling en belöningsmedalj i brons (»Histoire du travail pour services rendus»). Efter återkomsten restes Morby-stenen och Håga-stenen år 1868 i Engelska parken bakom Bibliotekshuset. Dybeck anger också som plats: »Uppsala, Karolinaparken.» År 1898 flyttades de till Linneanums gård vid Svartbäcksgatan, där då Museet för nordiska fornsaker var inrymt. Sedan Museet år 1921 flyttats till sina nuvarande lokaler i Gustavianum, fördes runstenarna från Linneanska trädgården och uppställdes i Universitetsparken. Morby-stenen står nu i sydöstra delen av parken, mellan Gustavianum och ärkebiskopsgården, några meter N om vägen upp till Universitetet.

Granit med rödgrå färgton. Höjd över marken 1,64 m., bredd 0,76 m. Ytan är jämn och slät, synnerligen vacker. Ristningen är väl bibehållen.

Inskrift:

khulu · lit · kira · bro fr ant · kilaua · totur · sin · uk sum · ati · ulfr · ybir risti

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Gullaug(?) let gæra bro fur and Gillaugar, dottur sinn[ar] ok sum atti Ulfr. Öpir risti.

»Gullög lät göra bron för sin dotter Gillögs själ, som Ulv hade till hustru. Öpir ristade.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. Skiljetecknet, som förekommer mellan de flesta ord i inskriften, har formen av ett kort lodrätt streck. Det saknas efter 15 o, 17 r, 36 k och 50 a. 1 k är icke stunget. 2 h är säkert. Tvärs över hst i 4 l går en fördjupning, som möjligen kan vara huggen. Sålunda en binderuna la? 3 och 5 u äro icke stungna. 9 k är icke stunget; ej heller 21 k. Något nedanför mitten på 10 i finnes en bred fördjupning. Huruvida runan har varit stungen och en bredare avflagring senare har skett, kan ej med säkerhet avgöras. Hst i 15 o är tydlig. På v. sidan finnes ingen bst; en hög valk begränsar här hst. På h. sidan finnes upptill och nedtill en motsvarande valk, men på mitten är en bred nedsänkning. Denna är begränsad av två sneda streck, som äro mycket svaga, men synas vara huggna. Då ristaren högg in dessa bst, har sannolikt det mellanliggande stycket fallit bort. o är sålunda sannolikt, med bst endast på h. sidan av hst. Alla runorna 16—20 fr ant äro tydliga. Likaså äro alla runorna i namnet 21—26 kilaua fullt säkra. Bst i 28 o skära hst. 34 n har bst endast på h. sidan av hst: bst i 19 n skär däremot tvärs över hst. Detsamma är fallet med inskriftens alla a-runor. 47 y är säkert stunget.

Bureus (F a 6): 1—5 khulu, 21—26 kalaua, vid en senare granskning (26 junij 1626) rättat till kilaua. Följande avvikelser finnas i F a 5: 2 a, 10 e; sk efter 17 r; efter 55 i är tillagt runir. Kopparsticket har inga skiljetecken; vidare 2 a, 10 i, 26 k, 47 u; efter 55 i är tillagt runir. — Aschaneus (F a 6): 1—5 khulu (21—26 uteglömt, senare tillfogat av annan hand: kalaua), sk efter 17 r; efter 55 i är tillagt runir. — Rhezelius (F a 6): 1—5 kaulu (4 l är försett med a-bistav, sålunda au), 10 e, 21—26 kilaua; inskriften slutar med 55 i. Teckningen i F 12: 1—5 kaulu, 10 i, 21—26 kilauk; 35—36 uk saknas; efter 55 i har tillagts ordet runir. — Hadorph och Helgonius (B 207): 1—5 khulu, 10 e; intet sk efter 17 r; 21—26 kilaua; 47 u; sista runan (55) har t-bistav på v. sidan av hst. — Celsius: 1—5 khulu, 10 e; intet sk efter 17 r; 21—26 kilaua;

Fig. 219. U 489. Morby, Lagga sn.
Efter kopparstick av Bureus.

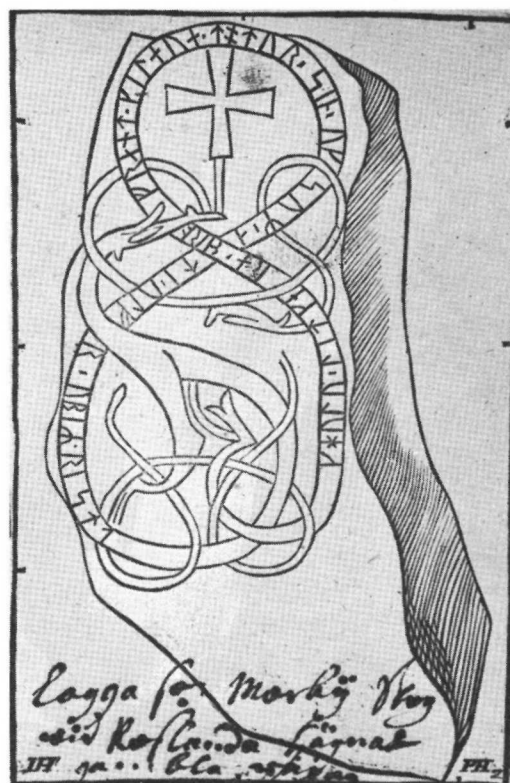

Fig. 220. U 489. Morby, Lagga sn.
Efter B 207.

47 u; inskriften slutar med 55 i. Om 26 a anmärker Celsius: a »är riktigt. Men hade väl skolat bli h, dock fins ey den andra streken, annorlunda, än någorlunda exprimerad med högderna i stenen, som hindrat huggen.» — Dybeck: R. 4 är tecknad som en binderuna av l och k. 6 l är försett med en prickad bst för r. R. 10 är a, men bst är prickad och därigenom angiven som osäker. Intet sk efter 15 o, 17 r, 20 t; 21—26 kilaua; 47 u, 52 e. — C. Säve (*UFT* h. 2, s. 35): 1—5 khulu, 10 e, 21—26 kilaua, 47 y. — Lindal: 1—5 khulu, 10 i, 21—26 kilaua, 47 u. Lindal ifrågasätter (liksom Dybeck) möjligheten att läsa r. 6 som r, sålunda 6—8 rit. — Brate: 1—5 khulau, 10 i, 21—26 kilaua, 47 y, 52 i (Brates foto har dock tydligt e). — v. Friesen: 1—5 khulu, 10 i, 21—26 kilaua, 47 y, 52 i.

Såsom ofta är fallet hos ristaren Öpir, äro flera runor utelämnade, vare sig det beror på slarv hos ristaren eller sammanhänger med hans skrivvanor. 16—17 fr står för fur (eller furin), 32—34 sin för sinar. Särskilt beklagligt är, att sådant förkortat skrivsätt brukas i namnen, som därigenom bli svårtolkade. 1—5 khulu är ett personnamn i nominativ. Närmast till hands torde vara att sammanställa denna form med namnet kulhu på U 462 Vassunda prästgård, som också är ristad av Öpir. Detta har förmodats återge ett kvinnonamn Gulløy, vilket förutsätter en enkel felristning h för a. Något mera tvivelaktigt blir det givetvis att förutsätta samma namn i Morby-stenens khulu. Vi skulle här ha samma ristningsfel h för a och därtill h-runan felaktigt placerad. Därtill kommer, att kvinnonamnet Gulløy icke är säkert styrkt i inskrifterna och sålunda i varje fall har varit ett sällsynt namn. Det kan då måhända förefalla rimligare att Morby-stenens khulu (och eventuellt även Vassunda-stenens kulhu) förmoda en något bristfällig beteckning för kvinnonamnet Gullaug (av äldre Guðlaug) eller Gunnlaug. 1—5 khulu (eller möjligen khulau) skulle då vara en felristning för kuluh (kulaug), med felaktig placering av h-runan.

Guðlaug och *Gunnlaug* äro båda välkända kvinnonamn; se om dem Sö 263. Brate tolkar inskriftens första namn som Gullö, v. Friesen såsom *Gunnlaug* eller *Guðlaug*. — 21—26 **kilaua** återger ett kvinnonamn i genitiv. Det måste väl då stå för ett korrektare **kilauha**, d. v. s. *Gillaugar*. I varje fall finnas goda skäl för att antaga, att de båda kvinnonamnen 1—5 **khulu** och 21—26 **kilaua** (gen.), som avse mor och dotter, ha innehållit samma slutled. Brate tolkar **kilaua** som genitiv av Gillö. Ett sådant kvinnonamn synes dock för övrigt icke vara känt. v. Friesen återger **kilaua** med *Gillaugar* (gen.). Om kvinnonamnet *Gillaug* se Sö 205.

35—36 **uk** 'och' samordnar appositionen **totur i sin** 'sin dotter' och bisatsen **sum i ati i ulfr** 'som Ulv hade (till hustru)'. Sålunda ett språkfel av rätt vanlig typ.

sin såsom gen. sg. fem. (i stället för **sinar**) förekommer även i U 312. Märkligt nog har samma inskrift även den förkortade formen **fr** 'för'.

Inskriftens formulering är mindre vanlig: **khulu i lit kira i bro fr ant i kilaua**. Det motsvarar enligt det vanliga uttryckssättet: *G. let göra bro eftir G. Guð hialpi and hennar*. Jfr dock Ramsundsberget (Sö 101): **siripr i kiarpi i bur i posi i . . . fur i salu i hulmkirs**, U 312 **kunar i sun i farulfs i lit i kiara i mirki i fr sial i iufurfast i stiubu i sin** och U 496 **ranfastr i lit i kera i merki i þisun i fir sial ikifatar i auk i kulifs**. Var den bro har varit belägen, som åsyftas i inskriften, kan f. n. icke närmare bestämmas. Men möjligen skulle det kunna klargöras genom framtida undersökningar i terrängen.

Anm. Utom U 489 omtalas i *Ransakningarna* vid Morby tre stenar, av vilka dock ingen synes ha varit en runsten med inskrift: »Noch finnes widh samma by en Runasteen på en backakull men inthet opå skrefwen. — Item i Morby källa Dito een Steen, medh ingen Synnerligh notabel afritning, eller säyn. — Vthi skillnaden emällan Morby och Moora Ängh finnes en Steen liggjande på Snedh, om den ähr påskrifwen kan ingen weta el. relation gifwa.»

490. Olunda, Lagga sn.

Pl. 95.

Litteratur: B 204, L 578, D 2:185. J. Bureus, Fa 6 s. 150 n:r 259 (Bureus' egen uppteckning), s. 202 n:r 181 (Rhezeliuss), Fa 5 n:r 241, Fa 1 s. 56, Fa 10: 2 n:r 69 D; *Ransakningarna* 1667—84; J. Peringskiöld, F15:1 n:r 35, Monumenta 3, bl. 13; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 325; UFT h. 2 (1872), s. 36; E. Brate, Anteckningar 1915 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 17.

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (Fa 10: 2 n:r 69 D), kopparstick (Ff 6 n:r 96); Rhezelius, teckning (F12 n:r 16); Peringskiöld, teckning (F15:1 n:r 35), träsnitt (i F15:1, Monumenta 3 och B 204); Dybeck a. a.; Brate foto 1915 (ATA).

Runstenen står invid norra sidan av landsvägen Uppsala—Östuna kyrka, mitt emot infartsvägen till Olunda. Ristningen är vänd mot NV. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Lindholm».

Runstenen omtalas redan av Bureus: »Vti Lagga Odzlunda gärde.» Hans teckning är daterad »1638 23 Aug. 7 ant». (d. v. s. kl. 7 på morgonen). »Då var stenen nys upprävin» (»nys» betyder här som ofta i äldre svenska »nyligen»). Fa 5: »Odzlunda». Rhezelius (Fa 6): »I andre gärdet På Olunda egor.» — *Ransakningarna*: »På Olunda Gärde ligger ett Stycke aff EHN Runasteen som berättas wara i förrige tijdher afskuten aff Juthefeigden.» Uppgiften är sannolikt missförstådd eller onöjaktigt formulerad. Meningen torde ha varit att meddela, att på Olunda gärde finns en runsten och vid sidan därav ett avslaget stycke, om vilket det berättas, att det i forna tiden under kriget mot danskarna blivit bortskjutet från stenen. Peringskiöld har på sin teckning (F15:1) gjort följande anteckning: »Lagga Sochen, Olunda gärde, står wijd Landswägen hoos dess afslagna foot.» Anteckningen återkommer, med ordagrant samma